

POLSCY ŻOŁNIERZE W BYŁEJ JUGOSŁAWII W LATACH 1992-2004

Słowa kluczowe: Siły Stabilizacyjne, Siły Implementacyjne, Siły Ochronne Organizacji Narodów Zjednoczonych, Operacja Przywrócenia Zaufania w Chorwacji, Wspólny Wysiók, Polski Kontyngent Wojskowy, Porozumienie pokojowe z Dayton, Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, Partnerstwo dla Pokoju, Wspólna Straż, Siły Natychmiastowego Reagowania, Siły Szybkiego Reagowania.

STRESZCZENIE

Polska w kwietniu 1992 roku wysłała na zaproszenie Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) batalion POLBATT liczący ok. 900 żołnierzy. Realizował on zadania w ramach misji UNPROFOR (United Nations Protection Force – Siły Ochronne Organizacji Narodów Zjednoczonych), a następnie UNCRO (United Nations Confidence Restoration Operation – Operacja Przywrócenia Zaufania w Chorwacji). Działania POLBATT trwały od kwietnia 1992 roku do stycznia 1996 roku. Nieefektywne działania sił ONZ spowodowały, że również polscy żołnierze nie odnieśli spektakularnych sukcesów.

6 grudnia 1995 roku Sekretarz Generalny NATO zaprosił Polskę do udziału w Siłach Implementacyjnych (Implementation Force – IFOR) w Bośni i Hercegowinie. 29 grudnia zostało podpisane porozumienie o udziale Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW) w misji pokojowej w Bośni, a 5 lutego 1996 roku PKW rozpoczął działalność w rejonie operacyjnym. Osiem lat spędzonych w Bośni przez polskich żołnierzy pod auspicjami NATO pozytywnie wpłynęło na wizerunek polskiej armii. Udział w operacjach przyspieszył jej modernizację. Nabrała ona doświadczenia, zdobyła zaufanie partnerów z Sojuszu. Bilans misji jest jak najbardziej korzystny dla Sił Zbrojnych RP. W misjach IFOR i SFOR (Stabilisation Force – Siły Stabilizacyjne) zginęło dwóch polskich żołnierzy.

Wprowadzenie

Pierwszym etapem zaangażowania Polaków w konflikt w byłej Jugosławii był udział w misjach ONZ, najpierw UNPROFOR, a potem UNCRO. Polskie siły zbrojne po raz pierwszy wystawiły batalion operacyjny, który został wkomponowany w ONZ-towskie błękitne chelmy.

Następnie Polska wzięła udział w działaniach NATO w Bośni i Hercegowinie. Konflikt w Bośni był testem dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Testem na skuteczne działanie wobec toczących się krwawych walk. Zarówno ONZ, jak i Unia Europejska, która wówczas nie posiadała odpowiednich zdolności militarnych, nie były w stanie podjąć odpowiednich środków zapobiegawczych. Wówczas NATO musiało wykazać się sprawnym działaniem i gotowością do przeciwstawiania realnym zagrożeniom.

Polska, wyrażając wolę uczestnictwa w planowanej operacji NATO w Bośni i Hercegowinie, chciała pokazać, że jest gotowa podejmować zadania, które wypełniają członkowie Sojuszu. Co za tym idzie, chciała pokazać, że może być wiarygodnym partnerem w sprawach militarnych, a więc może stać się w niedalekiej przyszłości członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Program „Partnerstwo dla Pokoju” dał szanse takim państwom jak Polska, na zaprezentowanie swoich zdolności bojowych na polu walki, pokazanie swoich umiejętności, ale również poprzez aktywne uczestnictwo, mógł obnażyć słabości polskiej armii.

Poprzez udział w operacjach Sojuszu w Bośni, polskie władze mogły realnie ocenić, w jakim punkcie znajdują się Siły Zbrojne RP, co należy udoskonalić, jakie występują mankamenty, w jakim kierunku należy prowadzić modernizację armii, tak aby była ona kompatybilna z siłami NATO.

Ponadto Sojusz mógł w praktyczny sposób przetestować zdolności Polski w dziedzinie militarnej i operacyjnej, i na tej podstawie dokonać oceny przydatności Polski do członkostwa w swoich szeregach.

PKW w siłach ONZ UNPROFOR i UNCRO

Po rozpadzie Jugosławii w 1991 roku doszło do wojny między armiami nowo powstałych państw, a wojskami serbskimi. Aby zapobiec eskalacji konfliktu i chronić ludność cywilną Organizacja Narodów Zjednoczonych powołała na mocy rezolucji S/RES/743 Siły Ochronne UNPROFOR. Polska znalazła się w gronie 12 państw zaproszonych do udziału w działaniach ONZ¹.

W marcu strona polska zaakceptowała prośbę ONZ i rozpoczęła formowanie batalionu POLBATT na bazie Wojskowego Centrum Szkolenia dla potrzeb Sił Pokojowych ONZ w Kielcach oraz 10 Dywizji Zmechanizowanej z Opola. Pierwszy raz wystawialiśmy batalion operacyjny POLBATT, dlatego dochodziło do różnych

¹ http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm (dostęp 17.06.2013).

komplikacji. Pojawiły się problemy ze skompletowaniem kadry. Żołnierze służby zasadniczej często rezygnowali z wyjazdu na misję. Jednakże 11 kwietnia 1992 roku wyruszył pierwszy kontyngent do b. Jugosławii. POLBATT liczył ok. 900 żołnierzy.

Polscy żołnierze zostali rozlokowani w Slunju i początkowo obsadzali 26 posterunków. Z upływem czasu liczba posterunków wzrastała. Polacy wykonywali swoje zadania w dzień, gdyż w nocy dochodziło do wymiany ognia między Serbami, a Chorwatami, a przepisy ONZ zabraniały ingerencji zbrojnej przez *blekitne chęłmy*. Ich działania polegały na rozdzielaniu walczącej stron.

Przed Polskim Kontyngentem Wojskowym postawiono następujące zadania:

- patrolowanie terenu
- ochrona ludności cywilnej
- konwój transportów z pomocą humanitarną
- ochrona instalacji
- kontrolowanie składów uzbrojenia².

Działania UNPROFOR nie przynosiły pożądaných rezultatów, a konflikt zaogniał się. Serbowie przejęli z powrotem część ciężkiego uzbrojenia, którą wcześniej w ręce żołnierzy ONZ. Starali się także ograniczać poruszanie patrołom POLBATT. W sierpniu 1994 roku do strefy patrolowanej przez polskich żołnierzy przybyli serbscy uchodźcy. Dlatego polskie władze wzmocniły batalion dodatkową kompanią piechoty. PKW obsadzał już 59 posterunków. W szczytowym okresie służyło 1245 żołnierzy.

W marcu 1995 roku wygasł mandat sił UNPROFOR, który nie został odnowiony między innymi pod wpływem nacisków rządu w Zagrzebiu. Jednakże napięcie nie ustawało i ONZ powołała następną operację – Operację Przywrócenia Zaufania w Chorwacji (UNCRO). Również w tej operacji udział wzięli POLBATT.

Chorwackie operacje *Błysk* i *Burza* dały się we znaki polskim żołnierzom. Zostali oni ostrzelani przez artylerię i zmuszeni do ewakuacji z 22 posterunków. Serbowie rozbili i uprowadzili załogi dwóch polskich posterunków. 8 sierpnia 1995 roku upadła Republika Serbskiej Krajny. Wówczas tylko Wschodnia Sławonia pozostawała pod kontrolą Serbów, pozostając pod nadzorem UNCRO. Te kwestie rozwiązano w rozmowach chorwacko-serbskich przy udziale ONZ. Zakończyły się one porozumieniem z 12 listopada 1995 roku dlatego wojska ONZ rozpoczęły wycofywanie. Mandat UNCRO wygasł 15 stycznia 1996 r., wówczas też POLBATT zakończył swoją działalność w Chorwacji³. W działaniach ONZ śmierć poniosło 7 polskich żołnierzy.

² <http://www.unprofor.pamiecipoleglych.mon.gov.pl/?a=true> (dostęp 17.06.2013).

³ <http://skmponz.szczecin.pl/pkw-unprofor-uncro/> (dostęp 18.06.2013).

Siły Implementacyjne IFOR

W wyniku presji wywartej przez opinię międzynarodową, głównie Stany Zjednoczone, na przywódców Federacyjnej Republiki Jugosławii, Chorwacji i bośniackich Muzułmanów doszło 21 listopada 1995 roku do zainicjowania w Dayton, a następnie 13 grudnia 1995 roku do podpisania w Paryżu, Porozumienia w sprawie wojskowych aspektów ustanowienia pokoju na terenach Bośni i Hercegowiny⁴, tzw. Dayton Peace Agreement⁵. W artykule 1 § 1 pkt a Aneksu 1 A porozumienia z Dayton jego sygnatariusze zwrócili się do Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych o przyjęcie rezolucji upoważniającej państwa NATO i organizacje regionalne do utworzenia sił pokojowych. Na tej podstawie Rada Bezpieczeństwa wydała 15 grudnia 1995 roku rezolucję nr 1031 powołującą siły IFOR (Implementation Force for Bosnia). 16 grudnia Kwatera Główna NATO opublikowała Plan Operacyjny nr 10405 (SACEUR OPLAN 10405) do przeprowadzenia operacji pod kryptonimem „Wspólny wysiłek” (Joint Endeavour)⁶.

Organizacja operacji pokojowych zarówno w Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak i w Sojuszu Północnoatlantyckim na poziomie strategicznym wygląda podobnie. Mandat do prowadzenia misji przez NATO wypracowuje ONZ. Po jego akceptacji dowódca sił strategicznych – SACEUR lub SACLANT – decyduje o rozmieszczeniu sił. Wyznaczony dowódca sił oraz wysłannik Sekretarza Generalnego na poziomie operacyjnym ustalają koordynację działań pomiędzy sztabami.

⁴ C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji pokojowych*, Warszawa 2003, s. 154.

⁵ Porozumienie z Dayton obejmowało:

- Aneks 1A – aspekty wojskowe wprowadzenia pokoju
- Aneks 1B – stabilizacja regionalna
- Aneks 2 – ustalenie granic pomiędzy poszczególnymi regionami zamieszkanymi przez większości etniczne
- Aneks 3 – zasady prowadzenia wyborów
- Aneks 4 – ustanowienie konstytucji Bośni i Hercegowiny
- Aneks 5 – zasady rozstrzygania sporów
- Aneks 6 – przestrzeganie praw człowieka
- Aneks 7 – ustanowienie zasad postanowienia z uchodźcami i osobami przesiedlonymi
- Aneks 8 – ustanowienie komisji ds. zachowania pomników pamięci narodowej
- Aneks 9 – ustanowienie korporacji publicznych w Bośni i Hercegowinie odpowiadających za usługi komunalne, sieć energetyczną, pocztę, drogi i łączności
- Aneks 10 – implementacja cywilnej części porozumienia pokojowego
- Aneks 11 – ustanowienie grupy specjalnej policji międzynarodowej (IPTF).

⁶ C. Marcinkowski, *Wojsko polskie w operacjach międzynarodowych na rzecz pokoju*, Warszawa 2005, s. 76.

Na wniosek Sekretarza Generalnego NATO, państwa lub grupy państw członkowskich, zgłoszony na prośbę Rady Bezpieczeństwa ONZ lub Stałej Rady OBWE, Rada Północnoatlantycka podejmuje decyzję o udziale Sojuszu w operacji pokojowej. Potem uruchomiony zostaje proces planowania operacji pokojowej w oparciu o dyrektywę MC 133/3. W planowaniu tym ustala się charakter operacji: czy będzie prowadzona w ramach artykułu 5 Traktatu, czy też poza nim.

Członkostwo Polski w NATO niesie ze sobą pewne zobowiązania. Jednym z nich jest uczestnictwo Sił Zbrojnych RP w operacjach wynikających z artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego, ale także spoza artykułu 5. W NATO wypracowano osiem podstawowych umów międzysojusznich regulujących współpracę państw członkowskich. Umowy te uzupełniają Traktat Waszyngtoński z 1949 roku. Jednym z dokumentów jest Umowa między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego a innymi państwami uczestniczącymi w Partnerstwie dla Pokoju, dotycząca statusu ich sił zbrojnych, a także jej Protokół Dodatkowy. Strona Polska podpisała umowę 19 czerwca 1995 roku. Dnia 21 listopada 1996 roku uchwalono ustawę o ratyfikacji tejże umowy i jej protokołu dodatkowego⁷.

6 listopada 1995 roku strona polska przekazała zastępcy Sekretarza Generalnego NATO list, w którym wyrażała zainteresowanie udziałem kontyngentu wojskowego w przyszłych Wielonarodowych Siłach Implementacyjnych. Pismem nr SG/95/384 z 6 grudnia 1995 roku Sekretarz Generalny zaprosił Polskę do udziału w Siłach Implementacyjnych IFOR w Bośni i Hercegowinie. Podstawą prawną udziału WP w misji IFOR była Uchwała Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 1995 roku nr 141/95 w sprawie utworzenia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Implementacyjnych w Bośni oraz wykonawcza decyzja Ministra Obrony Narodowej nr 195 z 13 grudnia 1995 roku w sprawie sformowania i działania Polskiego Kontyngentu w Siłach Implementacyjnych w Bośni. 11 grudnia 1995 roku przesłano do Kwatery Głównej NATO potwierdzenie przyjęcia zaproszenia do udziału w operacji Joint Endeavour. 29 grudnia 1995 roku podpisano w drodze wymiany listów oficjalne porozumienie o uczestnictwie PKW w misji pokojowej w Bośni i Hercegowinie (Participation Agreement i Financial Agreement)⁸.

Podstawy prawne udziału Wojska Polskiego w operacji IFOR i SFOR

Podstawowymi źródłami prawa krajowego, stanowiącymi o udziale Sił Zbrojnych RP w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych są:

⁷ Dz. U. 1997 nr 6, poz. 30.

⁸ C. Kački, *Sily wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 155-156.

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁹;
- ratyfikowane umowy międzynarodowe;
- ustawa z dnia 30 czerwca 1970 roku o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych¹⁰;
- ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa¹¹ (nie obowiązywała z chwilą wysłania polskich jednostek w ramach IFOR);
- postanowienia Prezydenta RP o użyciu polskich jednostek wojskowych poza granicami państwa;
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 września 1998 roku w sprawie pełnienia służby poza granicami państwa przez żołnierzy zawodowych¹²;
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1999 roku w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa¹³;
- decyzja nr 171/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 września 2000 roku w sprawie podziału kompetencji w zakresie przygotowania, kierowania i wycofywania polskich jednostek wojskowych oraz obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych;
- Regulamin Organizacyjny Ministerstwa Obrony Narodowej (37 pkt 17-19);
- zarządzenie nr Z-34/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 lipca 1999 roku w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej z późn. zm. wprowadzonymi zarządzeniem nr 1/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 kwietnia 2000 roku zmieniającego zarządzenie w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej¹⁴;
- akty niższego szczebla¹⁵.

⁹ Rozdział I, art. 9; rozdział III, art. 87, 91, 117, 134, 142; rozdział VI, art. 146, ust. 10 i 11.

¹⁰ Dz. U. 1997 nr 10, poz. 55, art. 20a, ust. 4, pkt 1 i 3.

¹¹ Dz. U. 1998 nr 162, poz. 1117.

¹² Dz. U. 1998 nr 127, poz. 840 z późn. zm.

¹³ Dz. U. 1999 nr 110, poz. 1257.

¹⁴ Dz. Rozk. MON poz. 57 art. 37 pkt 2, ppkt 16-19 oraz art. 42 pkt 1, art. 42 pkt 2, ppkt 38 i 39.

¹⁵ Wszystkie akty prawne, o których mowa, były aktami obowiązującymi w chwili podejmowania decyzji o udziale polskich wojsk w operacjach NATO w Bośni i Hercegowinie oraz

Użycie Sił Zbrojnych poza granicami państwa w rozumieniu art. 2 ustawy z 17 grudnia 1998 roku oznacza ich udział w konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojusznicznych, misji pokojowych oraz zapobieżenia terroryzmowi lub jego skutkom. O użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa, przedłużeniu lub skróceniu ich pobytu postanawia Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów lub Prezesa Rady Ministrów (w razie użycia jednostek w celu zapobieżenia terroryzmowi lub jego skutkom). O postanowieniu Prezydent informuje Marszałków Sejmu i Senatu. W postanowieniu określa między innymi liczebność i czas, przez jaki jednostka będzie pozostawała poza granicami państwa, zakres zadań, obszar działania, system kierowania oraz organ organizacji międzynarodowej, któremu jednostka będzie podlegała w czasie operacji¹⁶. Postanowienie Prezydenta RP jest kontrasygnowane przez Prezesa Rady Ministrów i drukowane w Monitorze Polskim. Stosownie do zapisów postanowienia Prezydenta RP, następuje sformowanie polskiego kontyngentu wojskowego. Następnie Szef Sztabu Generalnego wydaje zarządzenie o nadaniu etatu utworzonemu kontyngentowi. Akt normatywny wiążący dotyczący rozdziału kompetencji i podziału zadań w Ministerstwie Obrony Narodowej w zakresie udziału jednostek wojskowych w operacjach pokojowych stanowi decyzja nr 171/MON Ministra Obrony Narodowej. Zgodnie z tą decyzją w momencie przekroczenia granic (i podpisaniu dokumentu Transfer of Authority – TOA), jednostka wojskowa zostaje podporządkowana Szefowi Sztabu Generalnego, a indywidualny personel wojskowy Podsekretarzowi Stanu do Spraw Polityki Obronnej. Z chwilą przekazania TOA, organy krajowe mają nad daną jednostką nadzór jedynie w zakresie kierowania narodowego. Organem odpowiedzialnym za kierowanie narodowe jest Minister Obrony Narodowej. W jego imieniu zadania te wykonuje Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego za pośrednictwem Generalnego Zarządu Operacyjnego SG WP¹⁷.

Sprawowanie kierownictwa narodowego nad jednostką/kontyngentem oznacza:

- opracowanie podstaw prawnych użycia PJW (Polska Jednostka Wojskowa) / PKW, a także przygotowanie i uzgodnienie decyzji oraz zarządzeń organizacyjnych MON;

na czas pełnienia misji przez SZ RP. Nie oznacza to, że są one nadal aktualne. To samo dotyczy statusu prawnego Sojuszu Północnoatlantyckiego.

¹⁶ Dz. U. 1998 nr 162, poz. 1117.

¹⁷ J. Pawłowski, A. Ciupiński, *Umieędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, Warszawa 2001, s. 166-167.

- uzgodnienia międzynarodowe o użyciu SZ RP w misjach organizacji międzynarodowych;
- transport do i z rejonu mandatu PJW/PKW;
- przekazywanie kontroli operacyjnej nad jednostką/kontyngentem w drodze wymiany not z organizacją międzynarodową;
- zapewnienie finansowania i rozliczeń finansowych;
- kontrole wykonywania zadań przez PJW/PKW;
- zagwarantowanie wsparcia logistycznego w rejonie misji¹⁸.

Pozostałe dokumenty prawne stanowiące podstawę wysłania żołnierzy WP na misję w siłach IFOR:

- Decyzja Sekretarza Stanu w MON nr 71/95 r.;
- Zarządzenie Szefa sztabu Generalnego WP nr 136/Sztab z 15.12.1995 roku;
- porozumienie zawarte między Danią, Finlandią, Norwegią, Polską i Szwecją w sprawie włączenia PKW w skład Brygady Nordyckiej;
- porozumienie państw członkowskich Brygady Nordyckiej z Węgry w sprawie statusu wojsk tych państw, działających dla IFOR na obszarze Węgier;
- plan operacyjny dowódcy Brygady Nordyckiej (OPLAN 1/95) z 21.12.1995 r.;
- rozkaz operacyjny dowódcy Brygady Nordyckiej (OPSORDER 1/96) z 4.01.1996 r.¹⁹.

Żołnierze pełniący służbę poza granicami kraju są zobowiązani do przestrzegania prawa międzynarodowego wiążącego Rzeczypospolitą. W szczególności regulacji międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych (MPHKZ). Przepisy tego prawa należy traktować jako uszczegółowienie prawa krajowego, co do udziału polskich żołnierzy w misjach międzynarodowych i podstawę do oceny legalności ich działań. W zakres MPHKKZ wchodzi odpowiednio umowy międzynarodowe oraz prawo zwyczajowe. Najistotniejszymi traktatami w zakresie przedmiotowym i podmiotowym są cztery konwencje genewskie z 1949 roku o ochronie ofiar wojny. Pozostałe traktaty stosuje się do państw, które je ratyfikowały. Uzupełnieniem prawa traktatowego jest zwyczajowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Wiąże ono wszystkie państwa i uzupełnia prawo traktatowe²⁰.

¹⁸ Tamże, s. 167-168.

¹⁹ Tamże, s. 155.

²⁰ B. Janusz-Pawletta, *Odpowiedzialność żołnierzy polskich kontyngentów wojskowych w świetle międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej” nr 3, Warszawa 2009, s. 413.

Siły Stabilizacyjne SFOR

Rada Bezpieczeństwa ONZ rezolucją nr 1088 z 12 grudnia 1996 roku powołała Siły Stabilizacyjne SFOR (Stabilization Forces for Bosnia)²¹ zastępujące Siły Implementacyjne IFOR. Początkowo operacja była zaplanowana na 18 miesięcy, jednak po upływie tego czasu mandat SFOR był przedłużany. Siły SFOR działały w oparciu o rozdział VII Karty Narodów Zjednoczonych.

Polska również zgłosiła swoją gotowość do udziału w Siłach Stabilizacyjnych. Podstawą prawną użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego SFOR było postanowienie Prezydenta RP z dnia 31.12.1999 roku o użyciu PKW w Siłach Stabilizacyjnych w Republice Bośni i Hercegowiny²². Minister Obrony Narodowej RP w oparciu o uchwałę Rady Ministrów nr 146/96 z 17 grudnia 1996 roku, wydał 6 stycznia 1997 roku decyzję 1/MON o powołaniu PKW SFOR.

Siły Zbrojne RP w operacji Implementation Force

W celu kontroli realizacji postanowień układu z Dayton zostały utworzone 60-tysięczne Siły Implementacyjne IFOR. Zastąpiły one działające do 20 grudnia 1995 roku siły pokojowe ONZ-UNPROFOR i wspomagające je Siły Szybkiego Reagowania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zaangażowanie NATO w konflikt w Bośni wynikało ze zmiany roli tej organizacji. Sojusz zaczął się angażować w realizację wspólnych interesów państw, nie tylko członkowskich. Podjął odpowiedzialność za bezpieczeństwo w Europie i na jej peryferiach²³.

W „Porozumieniu z Dayton” ustalono strefę buforową między zwaśnionymi stronami. Szerokość linii rozgraniczenia wynosiła po 2 kilometry w obie strony od przyjętej osi. Strefa buforowa była nasycona minami. Poddano ją kontroli przez posterunki obserwacyjne sił międzynarodowych²⁴.

²¹ D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach pokojowych na Bałkanach w latach 1992-2003*, [w:] *Udział jednostek wojska polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003, Wybrane problemy*, red. D. Kozerański, Warszawa 2004, s. 94.

²² J. Pawłowski, A. Ciupiński, *Umieędzynarodowiony konflikt...*, dz. cyt., s. 174.

²³ D. Kozerański, *Polsko-amerykańska współpraca wojskowa w operacjach wspierania pokoju w Bośni i Hercegowinie (1996- 1999)*, [w:] *Operacje pokojowe i antyterrorystyczne w procesie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1948-2004*, red. D. Kozerański, Warszawa 2006, s. 115-116.

²⁴ C. Marcinkowski, *Wojsko polskie w operacjach...*, dz. cyt., s. 47.

Operacja „Joint Endeavour” była prowadzona przez NATO pod kierownictwem Rady Północnoatlantyckiej Paktu. Władzę wojskową skupiał w swoich rękach Naczelny Dowódca Sojuszu w Europie (SACEUR), generał Joulvan. Na stanowisko Pierwszego Dowódcy na Teatrze IFOR (COMIFOR) powołał on admirała Leighton-Smith’a, który był głównodowodzącym Siłami Sojuszu w Europie Południowej (CINSOUTH)²⁵.

Zadaniem operacji „Joint Endeavour” było:

- nadzór nad wycofywaniem się stron konfliktu ze strefy rozdzielenia wojsk;
- nadzór nad strefą rozdzielenia wojsk;
- gromadzenie sprzętu w określonych magazynach i kontrola nad nim²⁶.

Oprócz jednostek państw NATO w składzie sił IFOR znalazły się jednostki państw ubiegających się o członkostwo w Sojuszu w ramach programu „Partnerstwo dla Pokoju”, a także oddziały Federacji Rosyjskiej działające na zasadach autonomicznych. Łącznie udział w IFOR wzięli żołnierze z 32 państw²⁷.

Sztab admirała Smith’a rozmieszczono w Sarajewie. Siły Smith’a podzielono na trzy międzynarodowe dywizje:

- północną ze sztabem w Tuzli pod dowództwem amerykańskim;
- południowo-zachodnią ze sztabem w Banja Luce pod dowództwem brytyjskim;
- południowo-wschodnią w Mostarze pod dowództwem francuskim;

Siły niemieckie, pełniące role pomocnicze podlegały bezpośrednio admirałowi Smithowi²⁸.

Dowództwo dywizji północnej nazywanej Task Force Eagle sprawował amerykański generał Nash. Była to najliczniejsza i najsilniejsza dywizja – liczyła 27 tys. żołnierzy. Składała się z:

- 1. Dywizji Pancерnej (amerykańska);
- Brygada Nord-Pol (skandynawsko-polska);
- brygada spadochronowa (rosyjska);
- brygada zmechanizowana (turecka).

Pod koniec 1995 roku Polska wzięła udział w Procesie Planowania i Oceny. Jednocześnie zadeklarowała wydzielenie sił w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju (PdP) w latach 1995-1997. Pierwszą jednostką mającą osiągnąć gotowość do współdziałania z siłami NATO był 16 batalion powietrzno-desantowy (16 bpd).

²⁵ J. Pawłowski, A. Ciupiński, *Umieędzynarodowiony konflikt...*, dz. cyt., s. 70.

²⁶ D. Kozerański, *Rola i zadania polskich jednostek wojskowych w operacjach pokojowych w latach 1973-2003*, [w:] *Udział jednostek Wojska Polskiego...*, dz. cyt., s. 16.

²⁷ D. Kozerański, *Polsko-amerykańska współpraca...*, dz. cyt., s. 116.

²⁸ M. Kuczyński, M. Ray-Ciemieęga, *Balkański syndrom 1991-1999*, Warszawa 2000, s. 99.

Od tego momentu żołnierze batalionu brali udział w ćwiczeniach i specjalistycznych szkoleniach organizowanych w ramach PdP. Systematycznie uzupełniano wyposażenie i uzbrojenie batalionu. Proces przygotowania batalionu do wspólnych działań sojuszniczych skupiono na osiągnięciu celów interoperacyjności dla szczebla batalionu zgodnie z dokumentami standaryzacyjnymi NATO – tzw. STANG. 16 batalion powietrzno-desantowy osiągnął zamierzony cel w grudniu 1995 roku, będąc gotowym do rozwinięcia w rejonie działań w ciągu 30 dni²⁹.

Strona polska wyznaczyła do pełnienia misji na terenach Bośni 16. batalion powietrznodesantowy im. gen. bryg. Mariana Zdarzałki z 6. Brygady Desantowo-Szturmowej³⁰. 18 stycznia 1996 roku do Bośni udała się w liczbie ok. 100 grupa polskich oficerów i żołnierzy z Krakowa, aby przygotować socjalno-bytowe oraz inżynieryjne miejsca stacjonowania polskiego batalionu w okolicach Tuzli. Ponadto grupa ta miała za zadanie rozpoznać możliwości działań operacyjnych batalionu³¹.

29 stycznia rozpoczęły się przegrupowania sił zasadniczych. Siły główne o zróżnicowanym stanie liczebnym podzielono na 4 transporty i przewieziono je do Słowackiego Brodu, a stamtąd do rejonu stacjonowania. Dyslokacja polskich wojsk zakończyła się 5 lutego³².

W styczniu 1996 roku z 18. batalionu desantowo szturmowego im. kpt. Ignacego Gazurka wydzielono 100 osobową grupę żołnierzy, która wzmocniła 16. batalion³³. Była to pierwsza regularna jednostka Wojska Polskiego biorąca udział w operacji pokojowej oraz pierwsza jednostka uczestnicząca w operacji wymuszania pokoju. Batalion rozpoczął służbę w Bośni 5 lutego 1996 roku w liczbie 670 żołnierzy. Został podporządkowany Brygadzie Nordyckiej utworzonej przez Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję. Brygada Nordycka operowała w składzie amerykańskiej 1 Dywizji Pancerniej Wielonarodowej Dywizji Północ (Multinational Division North – MND-N). Po wejściu polskiego batalionu zmieniła ona nazwę na Brygadę Nordycko-Polską (Nordic-Polish Brigade – NPB)³⁴.

Obok 16 batalionu powietrzno-desantowego w skład polskiego kontyngentu weszły siły skierowane do Nordyckiej Grupy Zaopatrzenia (Nordig Support Group,

²⁹ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Toruń 1999, s. 169.

³⁰ H. Królikowski, C. Marcinkowski, J. Micewski, *6 Brygada Desantowo-Szturmowa w operacjach pokojowych i stabilizacyjnych 1995-2005*, Warszawa 2005, s. 43.

³¹ P. Piątkowski, *Operacją IFOR „Wspólny Wysilek” w Bośni i Hercegowinie*, Warszawa 1996, s. 11-12.

³² Tamże, s. 12.

³³ Tamże, s. 59.

³⁴ C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 156.

NSG), Narodowego Elementu Zaopatrzenia (National Support Element, NSE), a także żołnierze wyznaczeni do pełnienia służby w dowództwie brygady, dywizji oraz międzynarodowej kompanii żandarmerii NPB (Military Police Coy, MPCoy)³⁵.

Polski Kontyngent Wojskowy IFOR działający w ramach Brygady Nordycko-Polskiej (NORDPOLBDE) stacjonował w trzech miejscowościach: Teslic (tutaj stacjonowały największe siły polskiego batalionu) – sztab batalionu, kompania szturmowa określana literą C (Charlie), kompania zaopatrzenia oraz plutony – łączności, saperów i medyczny; Jelah – kompania szturmowa określana literą B (Bravo), kompania wsparcia i pluton remontowy; Zepce (Jurisici) – kompania szturmowa określana literą A (Alfa) wzmocniona plutonem artylerii przeciwlotniczej. Dodatkowo Polacy w sztabie NORDPOLBDE służyli w Doboj oraz w ramach NSG i NSE stacjonowali na Węgrzech w miejscowości Pecs³⁶.

Polscy żołnierze zajęli jeden z pięciu posterunków patrolowo-obszernych o kryptonimie „ZULU 007”. Znajdował się w strefie rozdzielania wojsk bośniackich i serbskich, położony ok. 10 km od miejscowości Banja Vrucica. Od 3 lutego wewnętrzną granicą pomiędzy Republiką Serbską BiH a Federacją Muzułmańsko-Chorwacką była linia przerwania ognia. Na początku siły polskie patrolowały 4 km pas rozdzielnia stron (2 plus 2). Po rozminowaniu terenu i jego odpowiednim przygotowaniu był to pas 20 km (10 plus 10)³⁷.

Struktura organizacyjna Polskiego Kontyngentu Wojskowego w siłach IFOR odbiegała od struktur batalionów polskich uczestniczących w operacjach pokojowych ONZ. Przede wszystkim ze względu na specyfikę zadań wykonywanych w operacjach wymuszania pokoju. W jego skład wchodziła kompania szturmowa z 10 wozami bojowymi piechoty BWP-1 i dwie kompanie szturmowe z 42 wozami opancerzonymi BRDM (w tym 3 wozy dowodzenia R-5). Kolejnym elementem struktury batalionu była kompania wsparcia uzbrojona w 6 moździerzy automatycznych 2B9 Vasilek 82 mm oraz środki przeciwpancerne – 2 wyrzutnie FAGOT i 2 działa bezodrzutowe SGP-9 kalibru 73 mm³⁸.

Żołnierze WP byli uzbrojeni w karabiny automatyczne AKMS kalibru 7,62 mm ze składaną kolbą, karabiny automatyczne AKM kalibru 7,62 a podwieszonymi granatami wz.74 Pallad kalibru 44 mm, karabiny maszynowe PKM kalibru 7,62 mm, półautomatyczne karabiny strzelca wyborowego SWD, pistolety maszynowe wz.84 Głauberyt kalibru 9 mm i granatniki przeciwpancerne RPG-7³⁹.

³⁵ J. Pawłowski, A. Ciupiński, *Umieędzynarodowiony konflikt...*, dz. cyt., s. 118.

³⁶ C. Kaćki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 157.

³⁷ P. Piątkowski, *Operacją IFOR...*, dz. cyt., s. 12.

³⁸ F. Gaęor, K. Paszkowski, *Mieędzynarodowe operacje pokojowe...*, dz. cyt., s. 164.

³⁹ M. Kuczyński, M. Ray-Ciemieęa, *Balkański syndrom...*, dz. cyt., s. 98.

Zadania operacyjne realizowane przez polski batalion:

- nadzorowanie strefy rozdzielania;
- patrolowanie AOR;
- nadzorowanie i utrzymanie dróg w AOR;
- utrzymywanie punktów kontrolnych na głównych drogach do strefy rozdzielania;
- kontrola stanu broni i sprzętu w punktach składowania;
- współdziałanie i ochrona członków organizacji międzynarodowych;
- wspieranie działalności humanitarnej;
- nadzorowanie rozminowania terenu przez strony konfliktu⁴⁰.

Udział Polski w siłach SFOR

Właściwie przez cały rok 1996 trwała polityczna dyskusja o przyszłości działań na obszarze Bośni i Hercegowiny po upływie mandatu IFOR. Była jednak ograniczona do oceny warunków działania Sojuszu oraz oceny realizacji zadań założonych w planach operacyjnych. Oficjalnie nie dyskutowano o przedłużeniu mandatu dla Sił Implementacyjnych, gdyż kwestię tą chciano omawiać przy udziale nowego prezydenta USA⁴¹ (wybory odbyły się w listopadzie 1996 roku).

Wybory prezydenckie, które doprowadziły do reelekcji Billa Clintona przeobraziły domniemanie na temat przyszłości IFOR. Prezydent Clinton zadeklarował, że żołnierze amerykańscy będą dalej aktywnie uczestniczyć w działaniach sił pokojowych NATO. Jednakże zapowiedział zmniejszenie kontyngentu Stanów Zjednoczonych. Szczegóły nowej operacji zostały zatwierdzone przez szefów dyplomacji i ministrów obrony narodowej państw członkowskich Sojuszu podczas grudniowych spotkań. 16 grudnia plany operacyjne zostały zatwierdzone przez państwa uczestniczące w siłach IFOR, a nie będące członkami NATO⁴².

Mandat IFOR był przewidziany na 12 miesięcy i upływał 20 grudnia 1996 roku. Jak już wcześniej wspomniałem, na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1088 z 12 grudnia 1996 roku powołano Siły Stabilizacyjne SFOR, które kontynuowały wysiłki IFOR⁴³. Siły Stabilizacyjne otrzymały od Rady Bezpieczeństwa ONZ 18-miesięczny mandat. Celem jaki przed nimi postawiono, było „zabezpieczenie

⁴⁰ J. Pawłowski, A. Ciupiński, *Umieędzynarodowiony konflikt...*, dz. cyt., s. 118-119.

⁴¹ R. Kupiecki, *Siły Stabilizacyjne NATO w Bośni (SFOR)*, „Wojsko i Wychowanie” 1997, nr 3, s. 95.

⁴² Tamże, s. 96.

⁴³ D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe...*, dz. cyt., s. 94.

warunków umożliwiających przejęcie kontroli sytuacji w Bośni przez władze cywilne”. Celem długofalowym było stworzenie tak stabilnych warunków, aby po upływie 18 miesięcy i przekazaniu kontroli nad operacją instytucjom międzynarodowym, nie doprowadzić do destabilizacji i ponownego wybuchu konfliktu⁴⁴.

Siły pokojowe zostały zredukowane do ok. 32 tys. żołnierzy. Było to spowodowane stabilizacją sytuacji w Bośni, jak również potrzebą skierowania wojsk na obszar nowego konfliktu – do Kosowa. Zwiększono mobilność oraz uniwersalność wojsk SFOR. Powołano odwód strategiczny naczelnego dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie. 20 grudnia 1996 roku generałowie Joulwan i Crouch przewodniczyli uroczystości zakończenia misji IFOR i ogłosili inaugurację działalności Sił Stabilizacyjnych⁴⁵.

Tym samym rozpoczęto nową operację na Bałkanach – Joint Guard (Wspólna Straż), która miała umocnić pokój i ustabilizować sytuację w Bośni i Hercegowinie. Siły Stabilizacyjne składały się z jednostek wojskowych wszystkich państw członkowskich NATO oraz 22 państw spoza Paktu. Były wśród nich kraje uczestniczące w programie „Partnerstwo dla Pokoju” oraz Argentyna, Egipt, Irlandia, Jordania, Malesja, Maroko, Słowacja i Słowenia⁴⁶.

Operacyjnie obszar Bośni i Hercegowiny podzielono na 3 sektory:

- południowo-zachodni z Wielonarodową Dywizją Południowo Zachodnią, Multinational Division South West (MND SW) – z kwaterą w Banja Luce dowodzony przez Brytyjczyków;
- południowo-wschodni z Wielonarodową Dywizją Południowo Wschodnią, Multinational Division South East (MND SE) – z kwaterą w Mostarze dowodzony przez Francuzów;
- północny z Wielonarodową Dywizją Północną, Multinational Division North (MND N) – z kwaterą w Tuzli dowodzony przez Amerykanów⁴⁷.

SFOR gwarantowały bezpieczeństwo wyborów municypalnych, które przeprowadzono 17 września 1997 roku. Były przygotowane do niesienia pomocy Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), która przygotowywała te wybory. Miały za zadanie także wspierać OBWE w takich działaniach jak wdrażanie Porozumienia o Ponadregionalnej Kontroli Zbrojeń oraz Porozumienia o Budowie Zaufania i Bezpieczeństwa. Pierwsze porozumienie zobowiązywało strony konfliktu do ograniczenia stanu posiadania ciężkiego uzbrojenia w celu uniknięcia niebez-

⁴⁴ R. Kupiecki, *Siły Stabilizacyjne NATO...*, dz. cyt., s. 96.

⁴⁵ C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 159.

⁴⁶ M. Zawistowska, *Polityczna i wojskowa obecność NATO na Bałkanach w latach 1992-1999*, Ekspertyzy, 94/styczeń 2000, Warszawa 2000, s. 8.

⁴⁷ C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 159.

pieczeństwa regionalnego wyścigu zbrojeń oraz zmniejszenia liczby posiadania tej broni⁴⁸.

Siły Stabilizacyjne wspierały Urząd Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR) w nadzorze procesu powrotu uchodźców i osób wysiedlonych do miejsc zamieszkania sprzed wybuchu konfliktu. Z organizacjami zaangażowanymi w proces pokojowy prowadzono negocjacje w sprawie powrotów uchodźców do Strefy Separacji. Siły Stabilizacyjne wspierały wdrażanie procedur z tym związanych. SFOR utrzymywały ścisłą współpracę z Międzynarodową Policją ONZ (IPTF). Wspierały także promocję przestrzegania lokalnego prawa, przez co wspo-
magaly proces budowania pokoju⁴⁹.

Główne zadania jakie postawiono Siłom Stabilizacyjnym to przede wszystkim:

- ugruntowanie dokonanych IFOR oraz budowanie klimatu sprzyjającemu pokojowi;
- zapobieganie aktom wrogości oraz zagrożenia pokoju;
- udzielanie wsparcia organizacjom cywilnym⁵⁰.

SFOR patrolowały strefę rozdzielenia wojsk, nadzorowały zawieszenie broni oraz rozminowywanie terenu, a także likwidację pól minowych, usuwanie niewypałów i niewybuchów. Poza tym szkoliły miejscowych saperów oraz zapewniały specjalistyczny sprzęt⁵¹.

Polska skierowała do SFOR 16. batalion powietrznodesantowy oraz oficerów sztabowych do sztabu Nordycko-Polskiej Brygady SFOR⁵². Żołnierze RP pełnili służbę w następujących miejscowościach:

- Teslić – batalion operacyjny;
- Sarajewo – dowództwo sił wielonarodowych;
- Doboj – sztab Nordycko-Polskiej Brygady;
- Pecs (Węgry) – Narodowy Element Zaopatrzenia (NSE);
- Doboj – międzynarodowa kompania policji wojskowej Nordycko-Polskiej Brygady;
- Nordycka Grupa Zaopatrywania (NSG)⁵³.

⁴⁸ J. Pawłowski, A. Ciupiński, *Umiedzynarodowiony konflikt...*, dz. cyt., s. 72.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże, s. 71.

⁵¹ W. Wójtowicz, S. Bieniek, *SFOR Pewność pokoju i stabilizacji w Bośni*, Warszawa 1998, s. 14.

⁵² C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 159.

⁵³ C. Marcinkowski, *Porozumienie pokojowe z Dayton*, „Wojsko i wychowanie” 1999, nr 2, s. 101.

Operacje SFOR podzielono na 3 fazy. Przejście do następnej fazy uzależnione było od wypełnienia zadań i osiągnięcia celów założonych w poprzedniej fazie. Kolejne działania były uzależnione od dowódcy SACEUR, który miał władność do oceny skuteczności i wykonania etapów misji⁵⁴.

Zadania, jakie postawiono przed polskim batalionem:

- inspekcje miejsc dyslokacji wojsk stron konfliktu oraz miejsc przechowywania sprzętu; żołnierze batalionu dokonywali bieżących kontroli magazynów amunicji, broni i głównego wyposażenia wojsk; nadwyżki podlegały konfiskacie, a batalion brał udział w jej niszczeniu;
- nadzór nad rejonem odpowiedzialności, gdzie skupiano się na strefie rozdzielania wojsk, gdzie obowiązywały restrykcyjne procedury jej przekraczania, a także zakaz posiadania broni przez osoby znajdujące się w tej strefie;
- nadzór i monitoring rozminowywania terenu oraz wysadzania bunkrów przez strony konfliktu;
- współpraca z Centrum Koordynacji Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC);
- utrzymywanie stałej łączności ze stronami konfliktu poprzez spotkania w ramach Połączonej Komisji Wojskowej;
- zapewnienie swobody ruchu i przeciwdziałanie próbom jej ograniczenia;
- monitorowanie dopuszczalnej aktywności wojskowej stron- prowadzenia ćwiczeń, przemieszczania amunicji i uzbrojenia, organizowania różnego rodzaju uroczystości;
- patrolowanie strefy odpowiedzialności (1400 km²) poprzez patrole stałe – nocne i dzienne oraz patrole doraźne – nocne i dzienne;
- kontrola i uzupełnianie strefy separacji wojsk i linii rozgraniczenia⁵⁵.

Żołnierze mieli prawo zatrzymywać osoby podejrzane o popełnienie zbrodni wojennych i przekazywać je do Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii. Mogli to czynić jedynie w przypadku ich rozpoznania w czasie wykonywania zadań, np. w przypadku wejścia do pomieszczenia Sił Stabilizacyjnych podejrzanego, utrudnianiu wykonywania zadań, przekroczenia punktu kontrolnego⁵⁶.

Liczba żołnierzy polskiego kontyngentu w Siłach Stabilizacyjnych została zredukowana do 500. Polski batalion pozostał w strukturach Brygady Nordycko-Polskiej. Zmieniła się także struktura organizacyjna batalionu. Została wycofana kompania wsparcia i jedna kompania szturmowa. Została ujednolicona struktura i wyposażenie kompanii szturmowych. Były one wyposażone w bojowe wozy pie-

⁵⁴ W. Wójtowicz, S. Bieniek, *SFOR Pewność pokoju...*, dz. cyt., s. 15.

⁵⁵ Tamże, s. 22.

⁵⁶ Tamże, s. 25.

choty BWP-1 i wozy BRDM. W batalionie znajdowało się w sumie 10 wozów BWP, 17 BRDM i 3 BRDM R-5⁵⁷.

Narodowy Element Zaopatrzenia zajmował się głównie zawieraniem kontraktów na zakup towarów i usług oraz zaopatrywaniem wojsk. Zapewniał obsługę finansową działalności kontyngentu. Zapewniał transport sprzętu wojskowego z kraju do rejonu misji. Merytorycznie NSE podporządkowany był Nordyckiej Grupie zaopatrywania⁵⁸.

Polska wydzieliła także jedną kompanię szturmową do odwodu operacyjnego SFOR. Odwód podlegał bezpośrednio dowódcy SFOR. Dzielił się na:

- Siły Natychmiastowego Reagowania (Immediate Reaction Forces – IRF) będące stale w 12-godzinnej gotowości;
- Siły Szybkiego Reagowania (Rapid Reaction Force – RRF) będące w 36-godzinnej gotowości do działania.

Siły IRF składały się z amerykańskiej brygady śmigłowców bojowych oraz norweskiej kompani piechoty. Siły RRF składały się z wydzielonych na zasadzie rotacji kompani z trzech wielonarodowych dywizji. Z Wielonarodowej Dywizji Północ była to kompania amerykańska, polska i szwedzka. Rotacje obejmowały jednomiesięczny okres szkolenia, dwa miesiące dyżuru bojowego, a następnie trzymiesięczny okres przerwy. Pełniąc dyżur bojowy kompania musiała być gotowa do użycia na rozkaz dowódcy SFOR w dowolnym rejonie w całej strefie operacji. Wówczas mogła być oddana pod kontrolę taktyczną dowódcy batalionu w jego rejonie odpowiedzialności⁵⁹.

W styczniu 1998 roku 18. batalion desantowo-szturmowy z Bielska Białej otrzymał certyfikat uprawniający do służby w odwodzie strategicznym dowódcy SFOR. Była to pierwsza polska jednostka wojskowa, która uzyskała ten certyfikat⁶⁰. Był to batalion typu lekkiego wyposażony jedynie w odpowiednio przystosowane pojazdy osobowo-terenowe. Batalion był uzbrojony w moździerz 120 mm i 82 mm, 6 wyrzutni PPK FAGOT, 6 dział bezodrzutowych SPG-9, środki przeciwlotnicze – działka ZU-23-2 i wyrzutnie S-2M. Odwód strategiczny składał się z jednostek zadeklarowanych przez państwa uczestniczące w operacji Joint Guard. Jednostki te stacjonowały w dotychczasowych miejscach rozmieszczenia, były w stałej gotowości do przetrzutu w rejon działania jako Odwód Strategiczny, a przy tym wykonywały swoje normalne wyznaczone zadania. Mogły być podporządkowane pod kontrolę

⁵⁷ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe...*, dz. cyt., s. 166.

⁵⁸ W. Wójtowicz, S. Bieniek, *SFOR Pewność pokoju...*, dz. cyt., s. 25.

⁵⁹ Tamże, s. 166-167.

⁶⁰ H. Królikowski, C. Marcinkowski, J. Micewski, *6 Brygada Desantowo-Szturmowa...*, dz. cyt., s. 59.

taktyczną dowódców dywizji, w których stacjonowały. Miały być zdolne przez 30 dni do samodzielnego wykonywania zadań bez wsparcia logistycznego⁶¹.

Aby określić postępy w przybliżaniu się do końca operacji, wprowadzono odbywające się co 6 miesięcy przeglądy sytuacji. Po przeglądzie w 1996 roku zaplanowano redukcję Sił Stabilizacyjnych z 30 tys. do 19 tys. żołnierzy. Podjęto również decyzję o zmianie sposobu prowadzenia operacji oraz redukcji sił. Należało zwiększyć mobilność i uniwersalność wojsk. W związku z tym zmieniono strukturę dowodzenia. Zlikwidowano szczebel brygady, wprowadzono grupy bojowe oraz utrzymano znaczny odwód strategiczny. W ramach dywizji wielonarodowych utworzono 13 grup bojowych⁶².

Skład wielonarodowych dywizji po restrukturyzacji był następujący:

- Multinational Division South East (MND SE) – dowództwo w Mostarze: Francuska GB, Hiszpańska GB, Niemiecka GB, Włoska GB;
- Multinational Division South West (MND SW) – dowództwo w Banja Luce: Brytyjska GB, Czeska GB, Holenderska GB, Kanadyjska GB;
- Multinational Division North (MND N) – dowództwo w Tuzli: dwie Amerykańskie GB, Nordycko-Polska GB, Rosyjska GB, Turecka GB⁶³.

W styczniu 2000 roku Brygada Nordycko-Polska została rozwiązana. W jej miejsce została utworzona znacznie mniejsza Nordycko-Polska Grupa Bojowa (NPBG). W związku z tym rozwiązano Polską Jednostkę Wojskową w siłach SFOR, a powołano mniejszy Polski Kontyngent Wojskowy w siłach SFOR w Bośni i Hercegowinie. Uwzględniając stabilizację sytuacji w Bośni oraz powstające nowe konflikty na świecie, część sił z terenu Bośni i Hercegowiny została przeniesiona do Afganistanu, Iraku i Kosowa⁶⁴.

Nordycko-Polska Grupa Bojowa wchodziła w skład MND(N) i była rozmieszczona w rejonie Dubaju. Składała się z: dowództwa i sztabu, kompani dowodzenia, czterech kompani z krajów bałtyckich, logistycznej grupy koordynacyjnej, wielonarodowej kompani żandarmerii wojskowej, wielonarodowej kompani logistycznej i wielonarodowej kompani CIMIC. Uzbrojenie NPBG składało się z: transporterów opancerzonych M113, transporterów opancerzonych BRDM2, czołgów Leopard 1A2, samochodów Mercedes GD-240 oraz samochodów Honeker⁶⁵.

NPBG stacjonowała w trzech obozowiskach w obrębie Dubaju:

- kontyngent norweski i fiński w obozie Jussi;

⁶¹ F. Gaġor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe...*, dz. cyt., s. 168-169.

⁶² C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 159-160.

⁶³ Tamże, s. 60.

⁶⁴ D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach...*, dz. cyt., s. 95.

⁶⁵ C. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 162.

- dwie kompanie duńskie, kompania logistyczna, LCG w obozie Dannevirke;
- sztab, dowództwo, kompania dowodzenia i dwie polskie kompanie w obozie North Pole Barracks.

Kiedy w sierpniu 2002 roku z NPBG wycofała się Norwegia, najważniejsze stanowiska w sztabie i dowództwie zajmowali oficerowie polscy i duńscy. Jedynym szefem sekcji G 5 (CIMIC) był oficer fiński. Rotacja na stanowiskach szefa sztabu i dowódcy pomiędzy polskimi i duńskimi oficerami następowała co 6 miesięcy, ale przez cały rok 2000 dowódcą NPBG był oficer duński⁶⁶.

Zadania realizowane przez PKW SFOR w ramach NPBG:

- ochrona koszar North Pole Barracks i stacji przekaźnikowej Ciganista;
- nadzór nad zachowaniem byłych stron konfliktu – inspekcja składów amunicji; monitorowanie pomieszczeń ze sprzętem i szkolenia, inspekcja rozminowywania terenu;
- monitorowanie powrotu ludności do miejsc zamieszkania;
- patrolowanie swojego terenu odpowiedzialności;
- niszczenie przejętego uzbrojenia;
- pełnienie dyżurów bojowych w ramach Grupy Szybkiego Reagowania NPBG oraz Dywizyjnej Grupy Szybkiego Reagowania;
- budowa i odbudowa dróg oraz mostów w rejonie odpowiedzialności NPBG⁶⁷.

NATO w ramach co 6-miesięcznych przeglądów operacji SFOR dokonało jej kolejnej szczegółowej analizy. Zarekomendowano restrukturyzację sił SFOR. Według władz Sojuszu należało poprawić efektywność i sprawność realizowanych zadań oraz bardziej racjonalnie wykorzystywać siły i środki, a także w miarę możliwości zmniejszać koszty. Do 2000 roku planowano zmniejszyć siły do 12 tys. żołnierzy i przejść z trzech dowództw dywizji do trzech dowództw brygad. Podkreślano wzrastającą rolę Wielonarodowych Sił Specjalnych. Wiosną 2002 roku zapadła decyzja o restrukturyzacji Sił Stabilizacyjnych.

Dania na posiedzeniu w Sztokholmie w dniach 3-4 kwietnia 2002 roku Nordycko-Polskiej Grypy Koordynacyjnej zapowiedziała wycofanie się w lutym 2003 roku ze składu NPBG. Polska zamierzała pozostać w SFOR w takim samym składzie liczebnym żołnierzy, czyli ok. 300. Szwecja wyraziła wolę dalszego uczestnictwa w działaniach CIMIC, Polska zadeklarowała przewodnictwo w komisji likwidacyjnej NPBG. Restrukturyzacja zaangażowania NATO w operacji w Bośni wymusiła na stronie polskiej dokonanie analizy i przeprowadzenie zmian w celu obniżenia kosztów i usprawnienia działania polskich wojsk na Bałkanach. Polskie władze zamierzały utrzymać zaangażowanie na Bałkanach na dotychczasowym poziomie.

⁶⁶ Tamże, s. 162-163.

⁶⁷ Tamże, s. 163.

W Duboju 1 czerwca 2002 roku przeprowadzono „grę decyzyjną” w PKW SFOR w kierunku dalszego uczestnictwa polskich sił zbrojnych w Bośni. Rozważano opcję usytuowania polskiego kontyngentu po rozwiązaniu NPBG. Podczas rozmów z dowódcami MND (N) i SFOR zaprezentowano trzy stanowiska:

- dołączenie PKW do amerykańskiej grupy bojowej;
- wycofanie PKW z Sił Stabilizacyjnych przy możliwym wzmocnieniu PKW KFOR;
- pozostanie samodzielną grupą bojową.

Ostatecznie wybrano ostatnią opcję i postawiono przed naszym kontyngentem takie zadania jak:

- dokonanie reorganizacji kontyngentu, która pozwoliłaby uzyskać samodzielność operacyjną i logistyczną w wyniku rozbudowy sztabu i utworzenia kompanii zabezpieczenia przy dotychczasowym składzie liczebnym;
- zachowanie rejonu odpowiedzialności przy jednoczesnym zmniejszeniu zadań operacyjnych (np. patrolowych);
- pozostanie w koszarach North Pole Barracks w północnej części Duboju, a przy tym przeniesienie elementów rozlokowanych w części południowej oraz z Camp Dannevirke (kompania dowodzenia).

11 czerwca 2002 roku przedstawiona została propozycja kontynuacji udziału naszych sił zbrojnych w SFOR ze składem liczebnym do 300 żołnierzy. Wszczęto także rokowania na szczeblu polskiego narodowego przedstawicielstwa wojskowego przy SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) z odpowiednikami ze Słowenii i Portugalii o możliwości utworzenia wspólnej Wielonarodowej Grupy Bojowej. Rokowania zakończyły się sukcesem i rozpoczęto proces formowania Wielonarodowej Grupy Bojowej, w której skład weszła Polska, Słowenia i Portugalia. Grupa bojowa zaczęła funkcjonować w styczniu 2003 roku⁶⁸.

Pisząc o udziale Wojska Polskiego w operacji w Bośni i Hercegowinie nie sposób pominąć współpracę naszej armii z jednostkami innych państw, zwłaszcza z amerykańskimi.

Współpraca polsko-amerykańska była realizowana nawet na niskich szczeblach. W szeregach polskiego batalionu znajdował się amerykański element wsparcia ogniowego. Jego żołnierze prowadzili działania z sekcją operacyjną S-3⁶⁹. Rozwinęła się współpraca w aspekcie kontaktów z cywilami zamieszkującymi w polskiej

⁶⁸ C. Kački, *Sily wielonarodowe do misji...*, dz. cyt., s. 164- 166.

⁶⁹ M. Bielewicz, *Współpraca polskich i amerykańskich jednostek wojskowych w operacjach pokojowych NATO*, [w:] *Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003, Wybrane problemy*, red. D. Kozerański, Warszawa 2004, s. 101.

strefie odpowiedzialności. Razem prowadzono patrole socjalne. Pozwalały one zapoznać się żołnierzom z problemami mieszkańców. Prowadzono wspólne szkolenia w zakresie współpracy cywilno-wojskowej i działań psychologicznych. Pozwalało to tworzyć pozytywny wizerunek sił pokojowych wśród cywilów. Organizowano także akcje informacyjne w szkołach. Przekazywano często przy tym dzieciom i młodzieży przybory szkolne⁷⁰.

Polacy i Amerykanie, przy udziale pododdziałów innych batalionów z Brygady Nordycko-Polskiej, prowadzili takie operacje jak „Hervest”. Była to akcja przechwytywania amunicji i uzbrojenia od ludności cywilnej, co zwiększyło bezpieczeństwo w regionie. W połowie 1998 roku zorganizowano w Tuzli z udziałem dowódców i żołnierzy kontyngentów: polskiego, amerykańskiego i rosyjskiego, skoki spadochronowe. Współpraca wojskowa polskich i amerykańskich jednostek spowodowała zwiększenie poziomu realizacji zadań mandatowych, szkolenie dowództw, sztabów i pododdziałów, wymianę informacji operacyjnych w rejonie działania, przełamywanie barier i budowanie wzajemnego zaufania, wzajemne wsparcie logistyczne i bojowe przy realizacji zadań, a także doskonalenie języka⁷¹.

Od 1 stycznia 2003 roku Polski Kontyngent Wojskowy wszedł w skład Polsko-Słoweńsko-Portugalskiej Wielonarodowej Grupy Bojowej, a od 1 stycznia 2004 roku wszedł w skład sił EUFOR (European Union Forces). Są to siły Unii Europejskiej, która przejęła odpowiedzialność od Sojuszu Północnoatlantyckiego za proces pokojowy w Bośni i Hercegowinie⁷². Operacja o kryptonimie EUFOR Althea trwa do chwili obecnej, chociaż ma charakter bardziej policyjny niż wojskowy. W dalszym ciągu uczestniczą w niej polskie jednostki wojskowe.

Podsumowanie

Przykład misji UNPROFOR i UNCRO dowiódł, że działania ONZ polegające na biernej postawie żołnierzy *błękitnych hełmów* są nieefektywne. Między innymi te dwie misje doprowadziły do kryzysu działań pokojowych prowadzonych pod egidą ONZ. W związku z tym trudno mówić o sukcesie Polskiego Kontyngentu Wojskowego. Chociaż polscy żołnierze nie dopuścili się poważnych błędów.

Udział w operacjach IFOR i SFOR w Bośni i Hercegowinie był dla polskich żołnierzy testem przydatności do struktur NATO. Zapraszając Siły Zbrojne RP do operacji w ramach programu „Partnerstwo dla Pokoju” Sojusz sprawdził zdolności

⁷⁰ D. Kozerański, *Polsko-amerykańska współpraca...*, dz. cyt., s. 121.

⁷¹ Tamże, s. 121-122.

⁷² C. Marcinkowski, *Wojsko polskie w operacjach...*, dz. cyt., s. 77.

operacyjne naszego wojska. Udział w operacjach IFOR i SFOR, i jego pozytywna ocena, w pewnym stopniu przybliżyły Polskę do członkostwa w NATO.

Aktywne uczestnictwo w działaniach NATO w Bośni przyspieszyło modernizację polskiej armii. Działania w warunkach bojowych obnażyły także słabości polskich Sił Zbrojnych. Przede wszystkim uwidoczniły się problemy natury technicznej: braki w uzbrojeniu, systemach dowodzenia i systemach łączności.

Ze względu na wcześniejszą aktywność w misjach i operacjach wojskowych, polscy żołnierze potrafili współpracować z sojusznikami, wspierając ich wysiłki na rzecz zaprowadzenia pokoju w skonfliktowanym regionie. Dali się poznać, jako znakomici saperzy i inżynierowie. Problemem były natomiast bariery językowe.

Ogólnie w opinii sojuszników z NATO bilans naszej obecności w siłach IFOR i SFOR był oceniany pozytywnie, o czym mogło świadczyć przyjęcie Polski w kwietniu 1999 roku do grona państw sojuszniczych Traktatu Północnoatlantyckiego, a następnie zaproszenie do operacji KFOR w Kosowie.

POLISH SOLDIERS IN THE FORMER YUGOSLAVIA IN 1992-2004 YEARS

Keywords: Stabilisation Force (SFOR), Implementation Force (IFOR), United Nation Protection Force (UNPROFOR), United Nations Confidence Restoration Operation (UNCRO), Joint Endeavour, Polish Military Contingent, Dayton Peace Agreement, International humanitarian law of armed conflict, Partnership for Peace, Joint Guard, Immediate Reaction Forces (IRF), Rapid Reaction Force (RRF).

SUMMARY

Poland in April 1992 at the invitation of the UN sent a battalion of soldiers ok. 900 POLBATT counting. He carried out a task in the mission of UNPROFOR, and then UNCRO. Activities POLBATT lasted from April 1992 to January 1996. Inefficient UN forces meant that the Polish soldiers suffered no spectacular successes.

December 6, 1995 year, Secretary General of NATO invited Poland to participate in IFOR Implementation Force in Bosnia and Herzegovina. December 29 signed an agreement on the participation of Polish Military Contingent in the peacekeeping mission in Bosnia, while 5 February 1996 PKW started its operation in the area of operation. Eight years in Bosnia by Polish soldiers under NATO auspices had a positive impact on the image of the Polish army. Participation in operations has accelerated its modernization. She took her experience, has won the trust of partners from the Alliance. The balance of the mission is the most favorable for the Polish Armed Forces. The IFOR and SFOR died two Polish soldiers.

Bibliografia

Publikacje:

- Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Toruń 1999.
- Kącki C., *Siły wielonarodowe do misji pokojowych*, Warszawa 2003.
- Kozerawski D., *Polsko-amerykańska współpraca wojskowa w operacjach wspierania pokoju w Bośni i Hercegowinie (1996-1999)*, [w:] *Operacje pokojowe i antyterrorystyczne w procesie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1948-2004*, red. D. Kozerawski, Warszawa 2006.
- Kozerawski D., *Rola i zadania polskich jednostek wojskowych w operacjach pokojowych w latach 1973-2003*, [w:] *Udział jednostek wojska polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003, Wybrane problemy*, red. D. Kozerawski, Warszawa 2004.
- Królikowski H., Marcinkowski C., Micewski J., *6 Brygada Desantowo-Szturmowa w operacjach pokojowych i stabilizacyjnych 1995-2005*, Warszawa 2005.
- Kuczyński M., Ray-Ciemiega M., *Balkański syndrom 1991-1999*, Warszawa 2000.
- Marcinkowski C., *Wojsko polskie w operacjach międzynarodowych na rzecz pokoju*, Warszawa 2005.
- Pawłowski J., Ciupiński A., *Umieędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, Warszawa 2001.
- Piątkowski P., *Operacją IFOR „Wspólny Wysilek” w Bośni i Hercegowinie*, Warszawa 1996.
- Wójtowicz W., Bieniek S., *SFOR Pewność pokoju i stabilizacji w Bośni*, Warszawa 1998.

Czasopisma:

- Kupiecki R., *Siły Stabilizacyjne NATO w Bośni (SFOR)*, „Wojsko i Wychowanie” 1997, nr 3.
- Marcinkowski C., *Porozumienie pokojowe z Dayton*, „Wojsko i wychowanie” 1999, nr 2.
- Zawistowska M., *Polityczna i wojskowa obecność NATO na Bałkanach w latach 1992-1999*, „Ekspertyzy”, 94/Styczeń 2000, Warszawa 2000.

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o ratyfikacji *Umowy między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego a innymi Państwami uczestniczącymi w Partnerstwie dla Pokoju dotyczącej statusu ich sił zbrojnych oraz jej Protokołu dodatkowego* (Dz. U. 1997 nr 6 poz. 30).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o *zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa* (Dz. U. 1998 nr 162, poz. 1117).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 września 1998 r. w *sprawie pełnienia służby poza granicami państwa przez żołnierzy zawodowych* (Dz. U. 1998 nr 127 poz. 840 z późn. zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1999 r. w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa (Dz. U. 1999 nr 110 poz. 1257).

Obwieszczenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 grudnia 1996 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz. U. 1997 r., nr 10, poz. 55, art. 20a, ust. 4, pkt 1 i 3).

Zarządzenie nr Z- 34/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 lipca 1999 roku w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej z późn. zm.

Umowy/porozumienia międzynarodowe:

Porozumienie Pokojowe z Dayton z 21 listopada 1995 r. – The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina.

Źródła internetowe:

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm

<http://www.unprofor.pamiecipoległych.mon.gov.pl/?a=true>

<http://skmponz.szczecin.pl/pkw-unprofor-uncro/>

http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380